

2/9

SVENSKT GUDS- TJÄNST- LIV

*Tidskrift för liturgi,
kyrkokonst, kyrkomusik
och homiletik*

HÄFTE 1 / ÅRGÅNG 22 / MARS 1947

C. W. K. GLEERUPS FÖRLAG / LUND

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

	Sida
<i>Adell, Arthur</i> : Anmälan	1, 120
-- » — Gemensamt arbete mot gemensamt mål	79
-- » — Nordiskt utskott för tidegården	105
<i>Allard, Fredrik Martin</i> : Flerstämmig musik från utgången av 1600-talet i Linköpings stiftsbibliotek	36
<i>Andersén, Harald F.</i> : Tidegårdens förnyelsesträvanden i Finland	2
-- » — Två decenniers kyrkomusikaliska utveckling i svenska Finland	111
<i>Arnér, Gotthard</i> : Ny kyrkomusik	27
<i>Buchholz, Friedrich</i> : Alpirsbach	116
<i>Carlsson, Sten L.</i> : Svenskt körarbete under 1946	13
<i>Cnattingius, Bengt</i> : Finländsk medeltidskonst	42
<i>Edwall, Pehr</i> : Musikupplagan till »Sjungom»	50
Laurentius Petri Sällskapet	52, 107
<i>Lindquist, David</i> : Biskopsvigning och kyrkoherdeinstallation	45
-- » — Textkommittén av år 1850	118
<i>Mall, Carlton H.</i> : Tidegården och den evangeliska kristen- heten i Amerika	96
<i>Nielsen, Svend Aage</i> : Davids Psalmer i videnskabens og evan- geliets Lys	67

<i>Peters, Knut: Vallentunaboken</i>	25
— » — Medeltida breviarietradition	57
Recensioner	31, 88
<i>Segelberg, Eric: Ett tyskt breviarium från förra seklet</i>	114
<i>Stenberg, Ragnar: Kyrklig skrud och prydnad</i>	18
— » — De liturgiska studierna i kyrkomusikerutbildningen	33
— » — Liturgi och konst	89
<i>Wallin, Karl Erik: Nordiskt konvent i Helsingör</i>	102
<i>Wöldike, Mogens: Nogle problemer ved Udførelsen af ældre</i>	
Musik	5
<i>Zethelius, Gudrun: Laurentius Petri Sällskapets studiekon-</i>	
vent och årsmöte	107
<i>Ahlén, Waldemar: Svensk orgelkonst 1946</i>	45

S V E N S K T G U D S T J Ä N S T L I V

UNDER MEDVERKAN AV
 INTENDENTEN BENGT CNATTINGIUS, LINKÖPING, OCH
 KYRKOHERDEN, TEOL. LIC. KNUT PETERS, SÖNDRUM
 SAMT SOM REPRESENTANT FÖR SÄLLSKAPET KYRKOSÅNGENS VÄNNER:
 KOMMINISTER RAGNAR STENBERG, LIDINGÖ.

UTGIVEN AV
 KYRKOHERDEN ARTHUR ADELL, SÖDERKÖPING.

Tidskriften utkommer med 32-sidiga nummer 4 gånger om året, nämligen
 i mars, maj, september och december.

Red. adr.: Söderköping. Rt 59. Exp. adr.: C. W. K. Gleerups förlag, Lund. Rt 144 00. Postgiro 30843.

Prenumerationspris: i bokhandeln eller direkt från förlaget: kr 4:50 pr år.

Annonspris: 20 öre pr mm enkel spalt.

Rabatt vid större annons och vid upprepning av annons i flera nummer.

Detta nummer innehåller: Kyrkoherde A. Adell, Söderköping: Svenskt gudstjänstliv. — Organist Harald Andersén, Helsingfors: Tidegårdens förnyelsesträvanden i Finland. — Magister Mogens Wöldike, Köpenhamn: Nogle Problemer ved Udførelse af ældre Musik. — Kyrkosångens Vänner: I. Kantor Sten I. Carlsson, Gda Uppsala: Svenskt körarbete under 1946. — II. Musikdirektör Waldemar Ahlén, Stockholm: Svensk orgelkonst 1946. — III. Komminister R. Stenberg, Lidingö: Kyrklig skrud och prydnad. — IV. Årsredogörelser. — Kyrkoherde K. Peters, Söndrum: Vallentunaboken. — Domkyrkoorganist G. Arner, Växjö: Ny kyrkomusik. — Recensioner.

Bo Wedrups Orgelbyggeri

FIRMA ORGELTJÄNST

U p p s a l a

Kungsgatan 30 B - Tel. 363 57
41295

Herman Nordfors & Co. ORGELBYGGERI

innehar statens mästarebrev

LIDKÖPING

Tel. Kontoret 201 45 Tel. Bostaden 205 92

Tillverkar piporglar efter nyaste konstruktioner. Moderniseringar, insättning av elektrisk bälgdrift och stämningar utföras omsorgsfullt.

Dispositions- och kostnadsförslag på begäran.

Doktors- avhandlingar

tryckas perfekt å

Skånska Centraltryckeriet

Grönegatan 14

Lund. Tel. 10275

Goda idéer

TECKNING RETUSCH
KLICHEER SKYLTA

KÖHLERS KLICHE-

Tel. 16734. 10842

Malmö ANSTALT
ST. NYGATAN 54

Svenskt Gudstjänstliv.

INFÖR DEN TJUGOANDRA ARGANGEN.

När *Tidskrift för Kyrkomusik och Svenskt gudstjänstliv* presenterades för svensk allmänhet framlade redaktionen sitt program på följande sätt:

Det skall vara denna tidskrifts strävan att till församlingens tjänst föra fram olika till gudstjänstlivet hörande spörsmål. Frågor rörande handbok, psalmbok, kyrkomusik, kyrkokonst komma sålunda att behandlas ur såväl historisk som principiell och praktisk synpunkt. Det är vår övertygelse att den rätta förståelsen för dylika frågor vinnes först när de ses ur synpunkten av gudstjänsten såsom helhet. Vår strävan skall därför vara att söka ställa in gudstjänstens särskilda delar såsom led i det större sammanhanget. — Likaså skall det bliva oss angeläget att arbeta för bevarandet av den svenska gudstjänstens egenart. —

I vad mån tidskriften, som sedan 1942 burit namnet »Svenskt gudstjänstliv», förmått förverkliga detta program tillkommer det icke redaktionen att döma om. Men det är uppenbart att en tidskrift med denna uppgift alltfört äger sitt berättigande. Helhetssynen på gudstjänstlivet får icke förloras. Det är av vikt i en tid, så fylld av praktiska strävanden inom det kultiska livet som vår tid, att vi behålla i minne att alla dessa praktiska strävanden måste underordnas själva syftet för gudstjänsten.

Det skall därför vara tidskriftens strävan att fortsätta den väg som stakades år 1926.

Med innevarande år återknyter Svenskt gudstjänstliv förbindelsen med Kyrkosångens Vänner. Vid årsmöte med Sällskapetets Centralkommitté beslöts att kommittén som representant i redaktionen insätter komminister Ragnar Stenberg, Lidingö. Redaktionen välkomnar detta närmande från Kyrkosångens Vänner och hälsar dess representant i förvissning om att samarbetet med honom skall bliva tidskriften till stor nytta.

Som hittills skall tidskriften även tillvarataga Laurentius Petri Sällskapetets intressen och lämna utförliga redogörelser från dess arbete.

Slutligen hälsar redaktionen med stor glädje de vidgade möjligheter till samarbete med dem som företråda det gudstjänstliga livets intressen inom de nordiska kyrkorna och hoppas att tidskriften därigenom skall kunna tjänstgöra som en förmedlande länk i det internordiska ekumeniska arbetet på en central punkt i de kristna församlingarnas liv.

Söderköping den 15 januari 1947.

Arthur Adell.

Tidegårdens förnyelsesträvanden i Finland.

Tidegårdsarbetet i Finland är av jämförelsevis ungt datum och kan ej i högre grad uppvisa en självständig utformning såsom fallet är i Sverige och Danmark. Genom sitt perifera läge har Finlands kyrka under historiens lopp senare än de övriga kyrkorna i Norden kommit i beröring med rådande tidsströmningar på det religiösa området. Ytterligare ha väckelserörelserna, som, i motsats till motsvarande företeelser i Sverige, stannat inom kyrkan, i synnerhet på finskspråkigt håll tryckt sin prägel på det kyrkliga livet, och dessas i allmänhet ringa intresse för det liturgiska arbetet är ett allmänt känt faktum. Förutsättningarna för förnyande av tidegården i Finland ha sålunda icke varit alltför gynnsamma.

Förnyelsearbetet har i Finland i stort sett följt den av Sverige utstakade riktningen om också blott det första vägstycket tillryggalagts. Svenska Kyrkans Vesperale av år 1914 gav den första impulsen, och som resultat därav utkom i medlet av 1920-talet de första vesprarna. Ett finskspråkigt Vesperale upptagande ordning för kyrkoårsbetonade morgon- och aftonböner utkom 1925. Den första svenskspråkiga vesperen »Julvesper» utkom 1927. Det är här fråga om konsertvesperotypen, som är alltför välkänd för att tarva en närmare presentation. Dessa vesprar utgavos på privat initiativ och sakna sålunda all officiell karaktär. På svenskspråkigt håll har intresset för sammanställandet av dylika vesprar minskat. Den senaste, en nyårsvigilia, utkom 1939. De förhandenvarande vesprarna användas emellertid allt fortfarande rätt fli-

tigt, t. o. m. i huvudstaden. Gammal vana och slentrian spela säkerligen här in även om det i sanningens namn måste sägas att de på sina håll äro omtyckta och livligt uppskattade.

Det är en märklig omständighet, att sjungen tidebön i ordets egentliga bemärkelse på svenskspråkigt håll introducerades nästan samtidigt som vesprarna av konserttyp. 1930 utkom på Gamla kyrkans körs förlag i Helsingfors »Evangelisk Tidegård», omfattande ordning och gregoriansk musik till kompletorium. Det var dåvarande körledaren vid Gamla kyrkan i Helsingfors dir. Gustav Pettersson och orgelnisten i Nikolaikyrkan (senare Storkyrkan) dir. John Sundberg som stodo för utgivandet. Som grund för denna till det yttre rätt anspråkslösa publikation låg den av kyrkoherdarna Adell och Peters år 1924 utgivna »Evangelisk Tidegård». Det lofvärda försöket förringas näppeligen därav, att Nunc dimittis-antifonen rör sig i I tonarten medan canticum utföres på Tonus peregrinus. Detta kompletorium hade till uppgift att ersätta vesprarna av konserttyp och utfördes av kören från läktaren. Måhända begicks här ett misstag, ity att tidegården på detta sätt utförd, för församlingen icke framstod som en bönegudstjänst utan som uppvisning, och i många fall en tråkig sådan.

Fr. o. m. hösten 1933 sjöngs lördagens kompletorium regelbundet i samband med aftonmusiken i Tölö kyrka i Helsingfors, där dir. Pettersson tillträtt kantor-orgelnisttjänsten. Även söndagens matutin kom tidvis till utförande genom att söndagsmorgonens sportgudstjänster erhöillo denna form. Kort före vinterkriget utbrott hade man redan kommit därhän, att kompletorium sjöngs varje lördag kväll under terminerna i tvenne av huvudstadens kyrkor. Kriget kom dock emellan och tidebönerna måste upphöra. De ha ej heller efter vapenstilleståndet 1944 återupptagits, närmast väl beroende därpå, att man kommit till insikt om att det tidigare använda sättet för bedrivande av tidebönsarbete snarare skadat än länt saken till fromma.

Även i Åbo har tidegården sporadiskt brukats. Det är närmast lördagens laudes och ställvis kompletorium som kommit till användning.

En milstolpe i tidegårdssträvandena i Finland utgör grundandet av S:t Henrikskretsen i Helsingfors år 1943. Denna sammanlutning, som arbetar för kyrklig förnyelse på bekännelsens grundval, har, såsom naturligt är, upptagit även tidegården på sitt program. Om denna tidigare nästan uteslutande var sjungen kom den

nu att brukas företrädesvis i läst form. Några principiella betänkligheter gentemot sjungen tidebön förelågo naturligtvis icke. Att den lästa fick överhanden berodde enbart på praktiska omständigheter.

I avsaknad av lämpliga lokaliteter kunde kretsens medlemmar icke samlas till regelbunden tidebön. Denna omständighet kom emellertid blott att befordra tidegårdsarbetet. Tidebönen började nu användas som privat andaktsform. Härvid brukades »Den Svenska Tidegården». Då kretsen hösten 1945 erhöll ett eget kapell, infördes även den dagliga tidegården. Entusiasmen var stor och under arbetsåret 1945—1946 sades samtliga fyra tider dagligen. Skaran som deltagit har icke alltid varit stor — ofta har ledaren ensam stått framför bönealtaret — men dess mera trogen.

Då den reformationstida tidegårdstraditionen i Finland i det väsentliga sammanfaller med den svenska, har man icke ansett skäl föreligga till avvikelser från »Den Svenska Tidegården». Anskaffandet av detta brevarium har emellertid stött på valutasvårigheter, varför S:t Henrikskretsen sett sig föranlåten att i görligaste mån avhjälpa bristen på de erforderliga böneböckerna. Tills vidare har blott ett litet häfte »Den kyrkliga morgon- och aftonbönen» utkommit, innehållande laudes och kompletorium för en dag samt dess finskspråkiga motsvarighet »Päivän rukoushetket» kompletterad med en tidebön under dagen samt vesper. Vardera upplagan är sedan någon tid slut. I korrektur föreligger på svenska i detta nu en samling tideböner för kyrkoåret samt tvenne »neutrala», avsedda för veckans dagar. Boken, benämnd »Kyrkoårets tideböner», bygger i väsentlig grad på »Den Svenska Tidegården». Dock ha hymnerna hämtats ur den nya finlands-svenska psalmboken.

Trots att mer än 15 år förflutit sedan den första evangeliska tidebönen på reformatorisk grund här såg dagen, måste tidegårdsarbetet i Finland betecknas såsom alltfört varande i begynnelsen. De allra senaste årens utveckling ger emellertid icke anledning till misströstan. Den kalla likgiltigheten har på mångt håll fått lämna rum för ett småningom vaknande intresse. Och kan även en opposition förmärkas, är den betydligt att föredraga framom en isande och allt ihjältigande tystnad.

Harald F. Andersén.

Nogle Problemer ved Udførelsen af ældre Musik.

Foredrag holdt ved Dansk Kirkesangs Aarsmøde Oktober 1945.

Den Udøvende, der stilles overfor Musik fra før 1750, møder foruden de kunstneriske Problemer, han er fortrolig med fra den klassisk-romantiske Musik, en Række nye Problemer vedrørende Stilistik og Opførelsespraksis. I sit Arbejde med den klassisk-romantiske Musik kan han støtte sig til en Tradition; allerede hos Bach og Händel er dette ikke Tilfældet. Händeltraditionen kan man ikke stole paa, — tænk blot paa Mozarts Misforstaaelse: at ominstrumentere Händelske Oratorier — og Bachs Praksis blev glemt saa hurtigt efter hans Død, at man intet vidste om den, da Mendelssohn 75 Aar senere indledte Genoplivelsen af Bachs Musik gennem sin berømte Opførelse af Matthæuspasjonen. Og Komponisterne selv hjælper os kun delvis. Nuancer, Tempobetegnelser, ja selv Instrumentangivelse mangler ofte, og Ting som Generalbasstemme og som Regel ogsaa Frasering er blot en Skizze. Dette skizzeagtige er et karakteristisk Drag ved den ældre Musik, og jo ældre en Epoke, vi kommer til, des sparsommere bliver Oplysningerne; i det 15. og 16. Aarhundredes Vokalpolyfoni ved vi ofte ikke, om det drejer sig om rent vokal, vokal-instrumental, eller endog rent instrumental Udførelse, og selv i den sidste saakaldte »historiske» Periode, den generalbasstøttede Instrumental- og Vokalpolyfoni stilles man overfor talrige Problemer. For at begrænse mit Stof, vil jeg her indskrænke mig til at behandle denne sidste Periode, den harmonisk prægede Polyfoni i dens Slutningsklimax hos J. S. Bach; Problemerne i hans Musik er jo stort set gældende for hele Perioden.

Vi er vel alle enige om, at denne Musik fra en svunden Storhedstid er en stærk og livskraftig Musik, der i høj Grad har noget at sige vor Tids Mennesker. Spørgsmaalet er blot, hvordan skal vi gøre den levende, hvordan skal vi bedst frugtbargøre denne rige Musik for vor Generation, saa vor Kultur kan drage Nytte af de aandelige Værdier, der ligger bag den polyfone Musik. Først fik jo Romantikerne, som var dem, der »opdagede» den gamle Musik fat paa Sagen. Men de saa paa de gamle Herligheder med deres egne Øjne og mente, i bedste Hensigt, at det primitive, man mødte i denne Musik, trængte til en Forbedring, en Modernisering,

og alle Slags Bearbejdelser fremkom for at gøre den gamle Musik praktisk tilgængelig for moderne Ører. Saa kom Reaktionen i Form af den »Nye Saglighed» — nu skulde alt være objektivt og historisk. Ofte gik man dog for vidt; nok er Instrumentalpolyfonien en motorisk Musik, det er sandt, men af Angst for det espressive var man i Færd med at gøre den til en Maskinmusik. For ikke at køre i den ene Grøft og falde for Romantikens følelsesbetonede Fortolkningsskunst drejede man Styret for haardt til den anden Side med Fare for at ende i den anden Grøft, en Gengivelse saa kold og objektiv, at man var ved at tage Livet af den gamle Musik. Og dermed syndede man mod noget centralt. For os, der i praktisk Arbejde prøver at søge ind til Hemmelighederne i den ældre Musik er det primære Krav dette, at vi skal gøre denne Musik *levende*. Og nu er vi ved Problemets Kærne: hvordan kommer vi til Klarhed over Udførelsen af den polyfone Musik, en Udførelse, som paa een Gang tager Hensyn til baade det romantiske Krav om Følelse og Liv i Udtrykket og til det historiske Synspunkts Krav om at trænge ind til Komponistens Hensigt med Værket og dermed til Værkets Aand. Dette kan ikke naas alene gennem praktiske Eksperimenter, eller alene gennem historisk Teoretiseringen, men kun gennem et frugtbart Samvirke mellem disse to Faktorer. Med andre Ord: den udøvende Musiker maa skaffe sig Erfaring gennem Indlevelse i Praksis sammen med, at han stadig holder sig i Kontakt med den musikhistoriske Forskning, som altid vil være hans vigtigste Hjælpekilde. Mærker saa Eksekutøren, at hans praktiske Resultater harmonerer med Videnskabens Forskninger, ja saa er han glad, saa véd han, han er paa ret Vej. Det er paa dette Samspil mellem Videnskab og Praktik, at det fremtidige Resultat af den polyfone Musiks Genoplivelse i den rette Aand beror.

Jeg vil da forsøge at se lidt i Enkeltheder paa dette Samspil indenfor de Omraader, hvor vi møder Problemerne. Vi møder det straks i *Klangidealet*; hvordan har den Musik lydt dengang, hvilken Klang har den Tids Komponister tilstræbt som den ideale? Selve det klanglige Materiale har vi i Instrumenterne og Meneskestemmen. Medens Instrumenterne alle har forandret sig siden 1750, skulde man mene, at Sangstemmen var et konstant Begreb, vi kunde gaa ud fra; men dette holder ikke Stik. Musikhistorien henleder vor Opmærksomhed paa Middelalderens Malerier af musicerende Engle. De af dem, der synger, ser helt anderledes ud end

vor Tids Mennesker, naar de oplader deres Røst. Selv hvor Scenen forestiller jublende Lovsang, ser Ansigterne lidende ud, med Spændinger i Musklerne. Vor Mistanke vækkes om, at denne Sangtone klinger anderledes end vor. Vi gaar videre. Musikhistorien fortæller os: *mulier tacet in ecclesiam* — Kvinden skal tie i Forsamlingen. Ser vi bort fra den italienske Opera, kan vi gaa ud fra, at den Vokalmusik, vi her behandler, i det store og hele har været udført af Mandkøn. Ja, men saa har vi jo de nuværende udmærkede Dreng- og Mandskor — der er altsaa et Ideal! Musikhistorikeren advarer os igen. Paa Palestrinas Tid fandtes i det pavelige Kapel ingen Drengestemmer, kun voksne mandligere Sangere. Kastratsangere fandtes endnu ikke; Sopranstemmen blev udført af særlig dertil trænede spanske Falsetsangere. (Jævnfør Knud Jeppesens Artikel i Dansk Kirkesangs Aarsskrift 1942). Dette vil altsaa sige: Alle Tidens Ideal for blandet Korsang a cappella — Palestrinas Musik — har paa hans egen Levetid, i alle Tidens berømteste Vokalensemble — det pavelige Kapel — været udført af Mandskor! Ja, men om Bach véd vi, han havde Drengestemmer, saa vi vender os til Thomasskolen i Leipzig paa Bachs Tid. Vi erfarer saa om Bachs stadige Klager over de svage og daarlige Drengestemmer, og vi tør gaa ud fra, att han ikke altfor ofte har kunnet lade en Drengesolist synge de uhyre krævende Sopran- og Alt-Arier, som saa mange veluddannede Sangerinder nu til Dags forløfter sig paa. Nej, de har sandsynligvis været sunget af unge Mandsstemmer; stemmebegavede Gymnasiaster eller Studenter med Falset. Nu kan vel ogsaa vore Studenter i et lystigt Lag synge Viser i Falset, men nogen kunstnerisk Udnyttelse af et saadant Stemmemateriale kan vi ikke tænke os. Vi har Lov at gaa ud fra, at baade Palestrina og Bach har krævet en Klang af virkelig Ædelhed og Skønhed, saa vor Følgeslutning maa blive, at den Tids Sangere har haft en speciel og højt udviklet Teknik, som er gaaet tabt. Noget helt sikkert Holdepunkt med Hensyn til Polyfoniens Klangideal faar vi altsaa ikke her, og vi vender os da til Instrumenterne. De findes paa vore Museer, ofte i god Stand, men de dybere Hemmeligheder ved at haandtere dem, kender vi ikke. Strygeinstrumenterne havde kortere Halse, mindre Strengespænding, ogsaa i Kraft af den herskende lavere Tonehøjde, og Rundbuer med blødere Tonegivning, altsaa i Forhold til vore væsentlig tonesvagere, men sikkert ikke ringere end vore — dengang virkede jo Slægterne Amati og Stradivarius. Noget lignende er Tilfældet med Blæserne; jeg skal blot her minde

om de ventilløse Trompeter, som blæstes i et Toneleje, ingen mere behersker. Den sikkert højtstaaende Musikudøvning paa alle disse Instrumenter er en glemt Kunst, saa sikre Holdepunkter faar vi heller ikke her. Een Instrumentgruppe kan dog vejlede os: Tangentinstrumenterne, Orgel, Cembalo og Klavichord; disse Instrumenter klinger endnu som den Gang. De tonesvagere Klaverinstrumenter kommer her i anden Række, saa jeg vil holde mig til Orglet. Her er endelig Hjælp at faa. I Italien findes endnu et stort Antal Renaissanceorgler med deres klare Principal- og Mixturklang og i Nordtyskland adskillige af de noget senere og mere farverige Barokorgler, omend den sidste Krig formentlig har gjort et sørgeligt Indhug i disse Musikmindesmærker. Men som de fandtes før denne Krig, stod mange af dem uforandrede siden deres Bygning, med samme lave Vindtryk og samme lave Pibeobskæring, saa vi her virkelig kan tale om en vis Garanti for, at den polyfone Tid viser os sit Klangideal endda i sit fornemste Instrument. Praksis lærer os da ogsaa, at vi i disse Instrumenter har en ideel Arbejds-mark for polyfon Musik; i den mest komplicerede polyfone Sats kan vi — uden at behøve at fremhæve Mellemstemmer, selv hvis de har melodisk Forrang — høre alle Stemmer klart og tydeligt; i den lette, luftige og overtonerige Klang hører vi ubesværet paa selv den tungeste Polyfoni, saa vi kan tilegne os baade Helheden i dens lineære Fladevirkning og tillige de mindste Detailler i det polyfone Væv. Her har vi altsaa et Staasted, et Udgangspunkt for vore praktiske Forsøg. Derudfra maa vi se paa de Problemer, vi møder i de andre Instrumenters ændrede Teknik og i den ændrede vokale Ideologi. For jeg tror ikke, der kommer noget godt ud af Eksperimenter med at kopiere ventilløse Trompeter og Horn, Oboer og Fløjter uden Klapper, korthalsede Violiner med Rundbuer, eller at uddanne vore Mandsstemmer til at synge Sopranarier med Falset. Sligt kan vel gøre sin Nytte som et musikvidenskabeligt Forsøg, men Resultatet bliver en Slags musikalsk Museum, interessant for Musikarkæologer, men næppe med større Mulighed for at give den polyfone Musik nyt Liv blandt Nutidsmennesker. Vi kan ikke vende Romantiken Ryggen; vi er trods alt Børn af Romantiken, og dens rige instrumentale Udvikling og dens dybe klanglige Forfinelse er noget, vi har gennemlevet, og som vi ikke kan være foruden. Vi vilde dog ikke gaa med til i vore Fremførelser af ældre Kirkemusik at afskaffe et saa skønt Instrument som en ædel Kvinderøst af rent historiske Grunde. Det, det gælder om

for os, er at udnytte disse Nyerhvervelser til vort Formaal, at gøre dem frugtbringende i det Omfang, de tjener den gamle Musik.

Vi skal paa den ene Side tage Hensyn til, hvad Historien lærer os om den polyfone Musiks Aand, og paa den anden Side give den Musik Liv ved ogsaa at have Forbindelse med nutidige Betingelser for Musikudøvning, med vor Maade at føle og dyrke Musik paa i Dag. Og paa denne Færd er de gamle Orgler vor levende og tonende musikhistoriske Samvittighed; hvad der harmonerer med den, er vi sikre paa, jo mere vi fjerner os fra den, des forsigtigere maa vi være.

Lad os da se, hvordan denne Samvittighed kan hjælpe os, naar vi møder Problemerne paa de enkelte Omraader. Først det *dynamiske*. Vi maa desværre i nogen Grad regne med, at Wagner-orkestrets rige Dynamik har sløvet vor Høresans for de smaa dynamiske Differencer. Et moderne Orkestertuttiforte kan virke næsten bedøvende i sin Voldsomhed, dets Modsætning, pianissimoet, er til Gengæld knap hørbart, æterisk, uvirkeligt. Disse Yderpunkter kender vore gamle Orgler ikke. Deres fulde Kraft er et cantabile »forte dolce», og deres svageste Register et rundt, bærende piano. Vi maa altsaa indskrænke vort dynamiske Raaderum betydeligt, tage vort Udgangspunkt midt imellem »forte dolce» og »piano espressivo» med ikke altfor store Udsving til begge Sider. Toscanini har engang sagt det saa træffende: *non forte, non piano, ma naturale!* Dette *naturale* er den gamle Musiks normale Klangstyrke. Vi skal synge og spille med en ædel og skøn Tone, som det er os naturligt, i forte aldrig forcere Tonen, og i piano aldrig lade den tabe sin Intensitet. Men til Gengæld maa Instrumentalisten og Sangeren indenfor dette begrænsede dynamiske Omraade kunne mestre alle Nuancer i hele Instrumentets eller Stemmens Omfang. Dette belærer os om noget centralt: at i den polyfone Kunst har ogsaa Dynamiken sin Linearitet; som den enkelte Stemme i det polyfone Væv spinder videre i den en Gang anslaaede Stemning, saaledes maa ogsaa Dynamiken være egal og bevæge sig indenfor et begrænset Omraade. Og jo mere kompliceret den kontrapunktiske Sats bliver, des større er Kravet til Klarhed i Udførelsen og til Forsigtighed i det dynamiske — bliver pianoet for vejt eller fortet for tungt, gaar det straks ud over Klarheden. Oftest bliver det naturligtvis for voldsomt — der er Faren størst. Hvor tit har man ikke hørt de dramatiske Kor i Johannespassionen sunget fortissimo af et Kor paa 100 Personer ledsaget af en bastant mo-

derne Strygerklang yderligere støttet af et kraftigt Orgel! Fløjterne hører man derimod intet til, og dog har de i flere af netop disse Kor selvstændige Stemmer i det polyfone Spil. Man opnåar naturligtvis en vis Virkning, en i moderne Operaforstand dramatisk Virkning, og det lader Folk sig saa nøje med. Men med Bachs Maade at musicere paa har det ikke meget at gøre. Vil vi tjene Bach ret, saa maa vi begynde med Fløjterne, til den bløde Fløjtetone føje et beskedent Antal Strygere, der maa spille let og luftigt, saa de ikke dækker over Fløjtestemmerne og saa ledsage med svagt Orgelspil, en Gedakt 8' er fuldt tilstrækkelig. Til dette lille Instrumentalensemble vil det passe med et Kor paa saadan noget som 12—16 udvalgte Stemmer, der synger »bel canto» — d. v. s. lineært, saa kommer Musikken til sin Ret. Dette er ganske vist mod de sidste 100 Aars Tradition, men hvad betyder det, hvis Traditionen er daarlig? Og Musikhistorikeren giver dette Synspunkt Ret. Han oplyser om, at Bach havde til Raadighed 48 Drengestemmer, delt i 4 Cantorier, hvoraf de to var saa ringe, at de kun kunde bruges til den almindelige Koralsang, de andre to passede Kortjenesen i Leipzigs to Hovedkirker; han raadede saaledes over 12 Dreng til en almindelig Korfremførelse og kunde ved højtidelige Lejligheder slaa dem sammen, saa han havde 24 Drengestemmer og et noget mindre Antal unge Mandstemmer. Dertil enkelt Blæserbesætning, 3 paa hver Violinstemme, et Par Bratscher, en Cello, en Bas samt Orglet — alt i alt højst et halvt hundrede Mennesker. Selv i Matthæuspasjonen har Bachs Personale i to Kor og Orkestre næppe oversteget 70. Jeg har prøvet i Praksis at opføre Matthæuspasjonen med saa begrænsede Midler, og Praksis overbeviste mig om Rigtigheden af Synspunktet. Vi maa en Gang for alle gøre os klart, at Massevirkning og den polyfone Tidsalders Musik er inkommensurable Størrelser. Dette gælder især Bach: det dramatiske og udtryksfulde hos Bach skal ikke søges i den ydre Gestus, det ligger i selve Musikken, og det kommer kun frem, naar Musikken selv faar Lov at tale.

Endnu et Spørgsmaal indenfor Dynamiken staar tilbage. Hvordan med den enkelte Tones eller Frases Dynamik, dens crescendo og decrescendo, noget saadant kan den stive Orgeltone jo ikke gøre, skal vi da lade denne Virkning fare, som er en Livsbetingelse for vore romantiske Følemaade — skal vi undgaa den? Her kan igen Musikhistorien svare os. Vi véd, at Bach ansaa Klavichordet for sit kæreste Instrument paa Grund af dets *Espressivo*, dets Evne til at

nuancere i Modsætning til Cembaloet. Og dette forstaar vi; der er intet Klaverinstrument, hvor den spillende Finger er i saa intim Forbindelse med den tonende Streng som ved Klavichordet med dets uhyre enkle Mekanik. Klavichordets Nuanceringsmuligheder er imidlertid yderst smaa, men netop de begrænsede Muligheder skærper Øret for de finere Nuancer. Overfører vi nu dette paa vor Praksis, betyder det, at vi maa anse den lineære Dynamik som det primære, som det, der skal give Polyfonien Klarhed, men at vi ikke kan undvære den *espressive* Dynamik, der giver Musiken Liv — vi skal blot lære Begrænsningens Kunst.

Vender vi os nu til Problemet *Tempoet* i den gamle Musik, møder vi det samme paa en anden Maade. Vi kunde godt anvende Toscaninis Ord ogsaa her med en lille Omskrivning: ikke hurtigt, ikke langsomt, »*ma naturale*». Grundtempoet er vort Pulsslæg, — *Tempo ordinario* kaldte de gamle det — og deres øvrige Tempobetegnelser er ikke rigtige Tempobetegnelser, men lige saa meget Affektbetegnelser, Foredragsanvisninger. Hvordan skal man ellers forstaa Angivelser som *Largo allegro* eller *Andante allegro* over visse Sæts hos Corelli? Den samme Sæt kan dog ikke paa en Gang være baade langsom og hurtig! Nej, det er Foredraget, det gælder, altsaa: *Largo allegro* betyder bredt og dog livligt; *andante allegro*: livligt gaaende. Dette fortæller os, at Tempoudsvingene ikke maa være for store; man skal passe paa, set i Forhold til nyere Musik, at de hurtige *Tempi* ikke bliver jagende og de langsomme ikke slæbende — Forskel skal der naturligtvis være — men igen: Begrænsningens Kunst!

Det gælder med Tempo som med Dynamik: vi maa opdrage os selv til at fornemme de finere Nuancer og undgaa de langt grovere Udsving, senere Tider har tilført Musiken.

Vender vi os endelig til selve *Foredraget* af denne Musik, møder vi endnu engang det samme. Den polyfone Musik sætter sine Grænser for Foredragskunsten, men indenfor disse Grænser stiller den store Krav. Rytmik og Accentuering er i Barokens Musik paa sin Vis ogsaa lineær; Rytmiken maa være ligesaa egal som Dynamiken; store *rubato*-Udsving forstyrrer Linierne i polyfon Musik; men den maa aldrig blive en Maskinrytme, den skal i hver Takt være levende og bøjelig; den skal holdes oppe, være spændt og elastisk. Ogsaa Betoningen kræver Jævnhed; Forskellen paa tung og let Takttid er i Polyfonien ikke nær saa udpreget som i nyere Musik; Afhængigheden af Orglet viser sig ogsaa her — de lette

Takttider maa ikke forsvinde, ogsaa de skal have deres, omend lettere Betonning, en vis Vægt hviler ogsaa paa dem. Men Forskellen er der — Differentieringen er blot finere. Ligesaa dan Fraseringen. Den er ofte i ældre Musik yderst skizzemæssig, og der kan for Eksekutøren være et og andet, der skal udarbejdes; men ofte synes der her, den nyere Musiks mere nervøse Trang til Afveksling forleder den Udførende til en stadig skiftende Frasering, som saa kommer til at dominere og svække Følelsen af det liniemæssige, ligesom trække det i Stykker. Vi maa igen lære af Orglet, hvor Liniespillet rinder i et sempre legato, men hvor der dog skal fraseres — Organisten maa hele Tiden føle Fraseringen, ellers lever Orgelmusiken ikke, men det maa gøres med uendelig Finhed, aldrig groft eller docerende.

Alt det her sagte om Enkeltheder munder ud i det vigtigste, selve *Udtrykket*. I Barokens Musik er Affekten, Udtrykket, til Stede i selve Musiken, i Liniernes Interval- og Rytmespændinger; først og fremmest skal derfor Musiken selv tale, og Eksekutøren maa aldrig gennem overdrevet Udtryk, endsige Svulstighed i Foredraget, staa i Vejen for det, som selve Musiken udsiger. Til Gengæld skal han i hvert Øjeblik fornemme Musikens Affekt, leve med i den og gennem sit eget bevægede Sind lægge netop saa meget Udtryk i sin Udførelse, at Musiken bliver levende — forsømmer han den Side af Sagen, bliver hans Gengivelse livløs.

Hans Stræben bør da gaa ud paa: principielt i alle Problemer at raadføre sig med sin musikhistoriske Samvittighed, saa han hele Tiden har sit Maal for Øje: hvordan tjener jeg bedst Polyfonien, saa dens klare, stærke Linier træder tydeligt frem og ikke forstyrres af uvedkommende Ting — og sekundært at holde sig i Kontakt med nutidig Følemaade, prøve og veje, hvor langt han tør gaa med Anvendelsen af de æstetiske Virkesmidler i Klang og Udtryk, som Romantiken har gjort tilgængelige for os, og som vi i vor Udførelse ikke kan undvære. Baade en streng Skole og alligevel Fordomsfrihed over Problemerne er nødvendige i Arbejdet for at gøre den polyfone Musik levende paa en i sund Forstand moderne Basis.

Mogens Wöldike.

Kyrkosångens Vänner

Rapporter avgivna vid Centralkommittens årsmöte januari 1947

I

Svenskt körarbete under 1946.

Den svenska kyrkosångsrörelsen, sådan den utvecklats under de senaste åren, är numera något att räkna med inom svenskt musikliv. Av de rapporter, som stiftsförbunden inom Sveriges kyrkosångsförbund avgivit, framgår, att man visserligen ej ser förbi sin huvuduppgift, att berika gudstjänsten genom att dels svara för vissa delar av det liturgiska, framförallt introitus, men dessutom ger sig i kast med hymner från vitt skilda tidevarv och av olika stilarter. Det är ej längre något märkligt, att även landsortskörerna våga sig på polyfona kompositioner av ganska stor svårighetsgrad. Och inte nog därmed. De gå i land med uppgiften på ett utmärkt sätt. Bakom detta ligger ett intensivt arbete från ledarnas sida. Man må dock komma ihåg, att många av dessa sångare ha mycket liten och ofta ingen alls musikutbildning annat än den de fått i sin kör. Och nog måste mycket sjungas på gehör. Man kan i andanom se körledaren vid sitt piano eller kanske oftare kammarorgel nöta stämman många gånger, innan den fastnat. Att så få de olika stämmornas insatser att komma på rätt ställe är även det en uppgift, som inte är klar i första taget. Men går gör det. Och det allra märkligaste kommer sist. Det klingar oftast som polyfon sats skall göra.

En annan uppgift, som många landsortskörer ej längre bävar för, är att sjunga Buxtehudes, Bachs, Romans, Schütz' och ännu fleras kantater. Det tycks inte vara svårt att få tag i behövliga instrumentalister heller. I viss mån är det musikcirkelverksamheten, som här bär frukt. I många fall kan man se, att yrkesmusiker som en behaglig avkoppling från sitt vanliga musicerande medverkar vid de musikandakter och liknande, som många körer både en och flera gånger om året anordna. Ofta slå sig flera mindre körer samman, kanske kontraktsvis eller bara ett par grannkörer, sjunga upp i den ena kyrkan först, den andra sedan. Och de locka en ganska stor publik. Gång efter annan meddelas, att kyrkan varit fullsatt. Man måste glädjas över, att körerna på detta sätt röner uppmuntran i sitt arbete.

Den nykomposition, som även under 1946 rikligt förekommit, sätter givet också sina spår i körernas repertoar. Det är kanske inte alldeles riktigt att framdraga någon kompositör, som sjunges mer än andra, men man har säkert den känslan, att Wikander är en mycket omtyckt och gärna sjungen kompositör. Flera andra kunna dock nämnas. O. Lindbergs förra året utgivna Fyra andliga sånger ha rönt livlig uppskattning. Daniel Olsons namn ser man ofta på programmen. Otto Olsson är fortfarande gärna sjungen, varjämte Morén bibehåller sin rangplats. Det vore felaktigt att inte nämna, att Runbäck på många håll sjunges gärna. Hans intresse-erade och intensiva arbete att få körerna att uppskatta gregorianska tongångar börjar bära frukt. Litet försiktigare är man med Gottfrid Berg. Men den som liksom undertecknad haft tillfälle att höra Bergs egen kör sjunga Berg har klart för sig, att han är en kompositör, som har sitt speciella budskap att framföra, som om det inte komme, skulle göra oss bra mycket fattigare. Bland de uppräknade måste två namn till nämnas: Thyrestam och Söderholm. De äro inte så lätta att sjunga, men ibland vågar man sig på dem, och ofta med sådant resultat, att man gärna vill göra försöket omigen. Här kunde säkerligen vara flera att nämna. De uppräknade ge dock vid handen, att nytt blandas med äldre, och att repertoaren står på en genomgående hög nivå.

Man torde utan överdrift våga påstå, att de program, som av Sveriges kyrkosångsförbund och stiftsförbunden utarbetas, bli vägledande, då det gäller programvalet. Och då man vet, att många av vårt lands kunnigaste, om en rätt utveckling måna kyrkomusiker äro de, som i de olika förbunden uppgöra förslagen, har man all anledning antaga, att utvecklingen kommer att fortsätta i samma spår som hittills, vårt musikliv till fromma.

En fråga, som tidigare diskuterats rätt livligt, de olika introitus, tycks åtminstone f. n. ej ge anledning till något meningsutbyte. Det torde nog vara så, att körerna och deras ledare gått in för att pröva sig fram. Utan gensägelse är koralintroitus den mest sjungna. Men exempel gives på körer och körledare som energiskt och målmedvetet, även på rena landsbygden, arbeta med och för gammalkyrkliga introitus. Och den tidigare framförda begäran om fler introitus finner alltjämt förespråkare.

På sina håll arbetas energiskt för användande av mässboken, del II. Och det är ganska underligt, att körmedlemmarna, som ti-

digare stod helt främmande för mycket i denna, ganska fort fått förståelse för den.

Från många håll rapporteras en allt större barnkörverksamhet. I småförsamlingar, där det faktiskt inte finns människor till en blandad fyrstämmig eller ens trestämmig kör, har barnkören en mycket viktig uppgift att fylla. Svensk kyrkosångsrörelse har all anledning uppmärksamma detta förhållande och även göra sitt bästa för att giva barn- och ungdomskörerna, som också förekomma här och var, sitt verksamma stöd.

När man ser ut över vårt land, ser hur det arbetas intensivt, målmedvetet, med konstnärlig ambition på hela det kyrkomusikaliska området och inom körverksamheten i synnerhet, finnes all anledning glädja sig däråt och hoppas på, att detta skall fortfara, vår svenska kyrka till gagn.

Sten L. Carlsson.

II

Svensk orgelkonst 1946.

Den mer än halvsekelgamla s. k. klockarfrågan har i och med att 1946 års kyrkomöte beslutat bifalla K. M:ts efter fyra års utredning framlagda förslag i ärendet, äntligen blivit löst, i varje fall reelt. Kyrkomötets ställningstagande i denna för organistkåren och därmed även för orgelkonsten livsviktiga fråga torde kunna betecknas som den mest remarkabla händelsen under året.

En redogörelse för kyrkomusikerreformen, vars definitiva avgörande är beroende av riksdagens beslut, faller givetvis utanför ramen av denna rapport. Så mycket må emellertid här framhållas beträffande innebörden av reformen, att garantier nu skapats även för mindre församlingar att kunna anställa kompetenta kyrkomusiker, liksom även möjligheter öppnats för kyrkomusikerna att få sina löne- och tjänstevillkor drägligt ordnade och i lag fastställda.

I vad mån denna reform kommer att tillföra gudstjänstlivet i våra församlingar ökade andliga värden är självfallet först och sist beroende på kyrkomusikerna själva. Förbättringar i yttre avseende äro givetvis av betydelse. Men vad det mest kommer an på är *hängivenheten för kallet*. En fråga som här tränger sig fram är den huruvida ej vederbörandes lämplighet för kyrkomusiker-kallet

borde tagas under omprövning innan examinering sker eller, kanske ännu hellre, innan examensstudierna begynna. Liknande omprövning anställs ju numera inom andra fack. Frågan är både ömtålig och komplicerad. Den innesluter många faktorer. Men med hänsyn främst till den utomordentliga betydelse den blivande kyrkomusikern kan eller bör få som församlingstjänare, ej minst i hans egenkap av körledare, synes spørsmålet i varje fall vara värt att tagas upp till diskussion.

Orgelrådets arbete har fortsatt efter samma linjer som förut. Ett stort antal ärenden har ingått via riksantikvarieämbetet.

Även under det gångna året har en livlig verksamhet utvecklats framförallt inom orgelbyggeriet, trots svårigheter av skilda slag. Främst har bristen på arbetskraft gjort sig gällande, vilket medverkat till att leveranstiden blivit avsevärt längre än förut, i vissa fall ända upp till två år. Däremot har bristen på material ej gjort sig så kännbar som man kunde ha väntat. I ett avseende har dock de flesta av våra orgelbyggare måst vidkännas ett svårt avbräck i sin rörelse, nämligen ifråga om anskaffandet av rörverk, Trumpe-ter, Krumhorn etc., vilka tidigare togs utifrån, främst från Tyskland. En och annan firma, har emellertid löst problemet genom att igångsätta egen tillverkning även av denna artikel. Man vill hoppas att så många som möjligt av våra svenska orgelfirmor skola följa exemplet, så att vi än en gång bli fullt självförsörjande också på detta område.

Bland nya tonsättningar, som utgivits under året märkas Albert Runbäck: Musik vid jordfästning, (Nord. Musikförl.), Gustaf Carlman: Fantasia gotica (d:o), Valdemar Söderholm: Toccata (Gehrman), David Wikander: Variat. över två sommarkoraler (N. Musikf.), Sven Blohm: Passacaglia (Gehrman), Sulo Salonen: Variat. o. fuga över en finsk koral samt Passacaglia, f-moll (Gehrman), Gunnar Thyrestam: Preludium o. fuga, Torsten Sörenson: Variat. över kor. Lova vill jag Herren, Herren, Herman Lindquist: En samling introituspreludier för kyrkans högtider, de sistnämnda verken utgivna på Norbergs förlag.

Ett osedvanligt stort antal artiklar och uttalanden i orgelfrågor ha varit publicerade. I Kyrkomusikernas Tidning: Gunnar Dahlquist: Det svenska kyrkoorgelbeståndet, (flera art.), Albert Runbäck: Liten och gammal: duger ingenting till! — Ett inlägg i orgel-frågan, Gunnar Hjort: Kyrkligt värdig musik, Ingvar Sahlin: Ett försummat studiematerial, Ernst Andrén: Ett observandum beträf-

fande orgelbyggen, Herman Lindquist: Hur bör programmet vid musikandakt utformas, Gustaf Carlman: Några reflektioner i anledning av en förnämlig utgåva (J. Bonnet: »Historial Organ-Recitals») samt David Ahlén: Vårt kall. I Kyrkosångsförbundet: L. M. Holmbäck: Bland orglar och klockor i Uppland (tre art.) och — under rubriken Fritt forum — En orgelskandal i Uppland. I Vår sång: Carl E. Rosenquist: Nutida orgel, Gotthard Arnér: Något om barocktidens orgelmusik samt Vilka värden har den moderna orgelrörelsen tillfört svensk orgelmusik? — enquête med uttalanden av Carl Håkansson och W. Ahlén. I Musikvärlden: Kyrkomusiker har ordet — en stort upplagd och förnämligt illustrerad enquête med uttalanden bl. a. i orgelfrågor av Alf Linder, Otto Olsson, Henry Weman och W. Ahlén. Slutligen märkes en illustrerad artikel, Kyrkoorglar, av W. Ahlén, införd i det stora bokverket Stockholms stift i ord och bild.

Dessa många artiklar och uttalanden äro märkliga ur mer än en synpunkt. För det första vittna de om att den kyrkliga tonkonsten, speciellt orgelmusiken numera är föremål för ett intresse, såväl från tidnings- och bokredaktioners som författarnas sida, som man näppeligen skulle ha kunnat drömma om för 15, 20 år sedan. Vidare synas uttalandena ge vid handen, att tendensen i nutida strävanden inom orgelkonsten går mot ökad fördjupning. Måhända kan man lämpligast sammanfatta de olika skribenternas synpunkter, det må nu gälla orgelbyggeri, orgelmusik eller organistens inställning till sin uppgift, i följande ord: *centralisering kring det liturgiska*.

En nordisk musikfest ägde rum i Stockholm 31. 10—3. 11. Arrangörer voro Det kgl. danske Musikconservatoriums Elevraad, Sibelius Akademiens Elevkår, Norsk Elevforening och Kgl. Musikhögskolans Elevkår. Bl. a. framfördes ett antal nyare tonsättningar för orgel av Hilding Rosenberg och Gustaf Carlman, Sverige, Väinö Raito, Sulno Ranta och Arvo Laitinen, Finland samt Per Hjort Albertsen och Arild Sandvold, Norge.

En förteckning på lämplig musik för vigsel och jordfästning har på KSV:s och SAOK:s uppdrag utarbetats av en sexmannakommitté med kyrkoherde A. O. T. Hellerström som ordförande.

Fortbildningskurser för kyrkomusiker ha hållits i Stockholm, Upsala, Östersund m. fl. platser.

Betydelsen av dylika kurser, har framhållits i tidigare årsredogörelser, men må här ytterligare betonas. Förutom många organis-

ters mindre tillfredsställande utbildning. i många fall betingad av ekonomiska skäl, skall här till sist framhållas två omständigheter, som synas motivera en avsevärt utökad kursverksamhet. Den ena sammanhänger med Den nya mässboken. Denna innehåller klenoder, många av oskattbart värde. Men skola dessa kunna levandegöras för församlingen kräves studium och åter studium. Detta är en sanning, som alltmer bekräftas, ju äldre mässboken blir. Absolut ofrånkomligt är att kantorn själv *kan* den sång han skall lära sin kör. Den andra omständigheten är förknippad med de förnyade eller nya orglarna. En ny orgel är ej självspelande, den må vara aldrig så utrustad med moderna bekvämligheter. Tvärtom fordrar den mycket av organisten, ja, kanske mer än denne någonsin tänkt sig, framförallt ifråga om utnyttjandet av registren.

Det är därför angeläget, nu mer än någonsin, att regelbundet återkommande fortbildningskurser anordnas, helst i varje stift, kurser, där kyrkomusikerna kunna få nödig handledning och undervisning men också fördjupad syn och inblick i vad deras kyrkotjänst kräver.

Waldemar Ahlén.

III

Kyrklig skrud och prydnad.

Det kyrkliga konstlivet 1946 ger vid första anblicken ett ljust intryck. Våra kyrkliga textilateljéer ha haft full sysselsättning, och det är ett icke ringa antal skrudar, som tillförts våra kyrkor. I några fall gäller det stora och dyrbara arbeten. Det torde väl höra till ovanligheten, att en textilateljé utställer prov på siden. Så har dock skett under det gångna året vid en av Librarias utställningar. Häri ligger något symboliskt. Spärren från krigsåren har röjts undan och svenska verkstäder kunna åter arbeta i äkta italienskt material, vävt efter svenska mönster.

Historiska Muséet har visat prov på svenska medeltidstextilier, och experten på området, Fil. Dukt. Agnes Geijer, har kommenterat det visade materialet i dagspressen för en vidare allmänhet. Arbetet med kyrkorestaureringar har också pågått. Mest intresse har restaureringen av Anga kyrka på Gotland tilldragit sig. Där ha märkliga ting kommit i dagen, och den store Gotlandskännaren,

Professor Roosval, har tolkat de gjorda fynden. Uppsala domkyrka har också befunnit sig i händelsernas centrum. Vi tänka här mindre på undersökningarna av det gustavianska gravkoret och Erik den heliges relikskrin än på den stora pristävlingen om förslag till rikshelgedomens yttre restaurering. En rad arkitekter ha deltagit, och vi vänta med största intresse på prisnämndens slutgiltiga domslut — och vad som sedan skall följa. Det nygotiska 1800-talets restaureringar äro nu mogna för att själva restaureras. Det gäller även skedets nyskapelser. I Stockholm har Johannes kyrka, en av epokens karakteristiska verk, åter öppnats för gudstjänst efter årslång restaurering.

Situationen är dock icke så ljus, som den först verkar. Den liturgiska konsten brottas med stora och svåra problem. Det må sedan gälla måleri och skulptur eller kyrklig textilkonst. Inför utkast till kyrkomåleri — och även inför redan utförda arbeten — gör man stundom högst egendomliga iakttagelser. Ofta nog har man ett intryck av att konstnären icke riktigt förstått själva uppgiftens art. Konstnären besinnar icke alltid, att kyrkokonsten måste underordnas en liturgisk idé, om den skall fylla sin uppgift i kyrkorummet. Man kan kräva, att konsten i kyrkan skall tolka något av det kristna trosinnehållet och därigenom bli ett led i kyrkans förkunnelse och tjäna gudstjänstlivet, alldeles som sången och musiken. Stundom får man också den uppfattningen, att konstnären inför en sakral uppgift söker bli så andlig, att det hela verkar mer ansträngt än äkta. Med en viss förkärlek rör man sig också med en hemmagjord föreställning av det andliga livet, som har relativt litet med kristna trosföreställningar att göra. Tyvärr resulterar också denna något ansträngda andlighet i att den konstnärliga formen lätt blir sprängd och arbetet kommer att lida av estetiska brister, som icke kunna tolereras. Iakttagelser av detta slag ha under det gångna året gjorts vid granskning av några förslag till sakralt måleri. Vad som här skulle behövas, vore, att det kristna trosinnehållet i dess viktigaste stycken aktualiserades för de skapande konstnärer, som syssla med kyrklig konst, och att dessa därtill bleve invigda i den tradition och symbolvärld, som av gammalt hör den kyrkliga konsten till. Hur eller efter vilka linjer detta skulle ske, är i nuvarande läge svårt att bedöma. Undervisning i kyrkokonst och gudstjänstliv vore givetvis en väg. Men problemet vore i grunden icke löst med detta. Vi stå här inför en verkning av den allmänna sekulariseringen, och den övervinnes icke med

aldrig så god undervisning i de ämnesområden, som här berörts. Vad som på upplysningens väg kunde åstadkommas vore dock något större förståelse för den kyrkliga konstens uppgift och väsen.

Med sekulariseringen sammanhänger även nyrekryterings- och nyrekryteringsfrågan verkligt brännande, då det gäller att hålla högsta möjliga standard i den konstnärliga produktionen. Det är ett beklagligt faktum att alltför få ungdomar känna sig kallade till ett kyrkligt konstskapande i verkligt liturgisk anda. Andra uppgifter locka mer — och ge bättre ekonomiskt utbyte. Även den ekonomiska synpunkten måste tagas med i betraktande av läget. Kravet på konstnärlig halt får icke eftersättas, men samtidigt måste kostnaden hållas inom en rimlig gräns. På sina håll inom kyrkan har man menat, att prisbilligheten är det viktigaste, när det gäller att anskaffa skrud. Den konstnärliga halten är intet väsentligt, huvudsaken är att man får fullständig skruduppsättning i riktig liturgisk färg. Mot en sådan uppfattning måste man reagera på det bestämdaste. I fråga om liturgisk skrud har Svenska kyrkan en så förpliktande tradition, att synpunkter sådana som de nyss anförda aldrig skulle behöva tagas upp till diskussion. Att så har skett under året, har dock visat sig nödvändigt. Även under svåra förhållanden söka kyrkomusikerna landet runt att hålla gudstjänstmusik och kyrkosång uppe på ett aktningvärt högt plan. Gäller det liturgisk skrud får målet icke sättas lägre.

Bland de litterära bidragen till den kyrkliga konstens problem stannar man med glädje inför en uppsats i Julbok för Västerås' stift 1946 av konstnären Nils Aron Berge, som för närvarande är sysselsatt med en större dekorativ uppgift. Konstnären och författaren talar om sin uppgift på ett sätt, som inger stora förhoppningar. Ett flertal artiklar om kyrklig konst, orglar och kyrkomusik publiceras i samlingsverket Stockholms Stift i Ord och Bild, som utkommit under året. Denna volym är den första i en serie över de svenska stiftet. Kan företaget genomföras efter den utstakade planen för samtliga kyrkoprovinser, blir det en god uppslagsbok för den kyrkliga konstens och musikens ställning och villkor i Sveriges kyrka. Den påbörjade serien av småskrifter i Ärkestiftet har också fortskridit under året. Stiftsrådet i Uppsala har hittills publicerat fem häften och har ett trettiotal under utgivning. Slutligen må erinras om att Professor Andreas Lindblom under året kunde sända ut sista delen av sin Sveriges Konsthisto-

ria, där även kyrkokonsten fram till våra dagar får en god belysning.

Lidingö den 4 januari 1947.

Ragnar Stenberg.

IV

Årsredogörelser.

A. Centralkommittén.

K. S. V:s centralkommitté har haft års-sammanträde i Stockholm den 7 jan. varvid bl. a. beslöts,

att tillsätta ett arbetsutskott för handhavande av under året löpande ärenden. I detta invaldes rektor I. Sahlin, komminister R. Stenberg samt domkyrkoorganisten H. Weman,

att uppmana resp. stiftskretsar att utse kontraktsombud, vilkas uppgift skulle vara att föra kyrkomusikens talan vid kontraktsmöten o. d., att anordna kyrkomusikaliska övningar m. m.,

att till pressombudsman utse komminister R. Stenberg,

att tillskriva Diakonistyrelsen med anhållan att sekreterarens för kyrkomusiken verksamhet måtte utvidgas för att stärka kyrkomusikens ställning i landet,

att hos kyrkomötet anhålla om medel ur kyrkofonden för anställande av en kyrkomusikkonsulent,

att anmoda stiftskretsarna att anslå 50 kr. eller mera till ekonomiskt understöd åt Tidskriften Svenskt gudstjänstliv, för vilket kretsarna skulle erhålla ett motsvarande antal ex. att utdelas till körledare, präster, organister, bibliotek, seminarier m. m., att anhållan skulle göras till samsarbetskommittén om anslag ur lotteri-medel samt att till K. S. V:s repr. i tidskriftens redaktion utse komminister Stenberg,

att den nu färdiga psalmlistan för folkskolans 8:nde klass skulle på lämpligaste sätt distribueras,

att omvälja den nu sittande styrelsen, som består av:

biskop G. Aulén ordf., professor A. Nygren v. ordf., komminister G. Grefberg sekr. och bibliotekarie, kantor Karl G. Gustafsson kassör, musikdirektörerna H. Weman och W. Ahlén.

Centralkommitténs räkenskaper för år 1945 upptaga i sammandrag följande poster: (ansvarsfrihet beviljades)

Inkomster:

Behållning vid årets början 1787:79	
Kyrkomusikens hist. (Diak-styr:s förl.)	110:—
Arsavgifter	500:—
Anslag t. lit. kurs vid teol. fak. från fyra kretsar ...	200:—
Bankränta under år 1945 ...	23:22
Summa kronor	2621:01

Utgifter:

Sekreterarearvode	100:—
Sammanträden, porton m. m.	669:40
Behållning vid årets slut (därav de C.-A. Mobergska medlen 572:24)	1851:61
Summa kronor	2621:01

P. M. till herrar kretsombud, sekr. och kassaförvaltare:

1. Växjökreten utser 2 revisorer jämte en suppl. att granska centralkommitténs räkenskaper för 1947 med anledning därav fatta beslut samt meddela härom till kantor Karl G. Gustafsson, Gökhem före 1 dec. 1947.
2. Protokollsutdrag, utvisande kretsarnas beslut angående ärenden från centralkommitténs senaste årssammanträde, skola före 1 dec. 1947 tillställas undertecknad.
3. Motioner till 1948 års årssamman-

träde den 7 jan. insändas till undertecknad före 1 dec. 1947.

4. Årsavgiften insändes till kantor Karl G. Gustafsson, Gökhem före 1 dec. 1947.
5. Redogörelse för kretsarnas verksamhet 1947 insändes till undertecknad under loppet av dec. månad i år.
Hav godheten anteckna dessa data i Eder anteckningsbok.
Stockholm, Prästgatan 18, den 9 jan. 1947.

Gabriel Grefberg,
sekr.

B. Stiftskretsarnas verksamhet.

Arkestiftets krets. Sällskapet K. S. V. i ärkestiftet har under år 1946 anordnat en *liturgisk-kyrkomusikalisk kurs för blivande präster*. Kursen pågick under c:a 2 1/2 månad under vårterminen 1946 tre timmar i veckan och leddes av universitetets lärare i kyrkosång, domkyrkoorganisten Henry Weman. I kursen deltog 22 teologie studerande vid Uppsala universitet.

Under år 1946 har liksom åren 1944 och 1945 hållits en *fortbildningskurs för kyrkomusiker* i samarbete med Ärkestiftets organist- och kantorsförening. Programmet för kursen har i huvudsak ordnats i likhet med föregående kurser. Antalet var 27, från hela riket.

I syfte att intensifiera K. S. V:s arbete ute i stiftets församlingar har styrelsen utsett *kontraktombud*, en kyrkomusiker och en präst för varje kontrakt, med uppgift att verka för ökat intresse för och deltagande i den liturgiska sången.

Örsundsbro den 23 december 1946.

Erik Magnusson,
sekr.

Växjö stiftskrets. Arsmöte har hållits i Kalmar den 19 juni.

I samband med stiftsmötet därstädes hölls konsert i domkyrkan av Växjö stifts kyrkosångsförbund. Härvid medverkade K. S. V:s blandade kör. Under domkyrkokantor Simon Lundins ledning utförde kören »Davids 37 Ps.» av Roman och D. Buxtehude: »Sänd ut en ängel».

Manskören medverkade i övrigt vid Stiftsmötet. Vid Tegnérsminnets firande i Växjö deltog K. S. V:s blandade kör.

Kurs i liturgi och tonbildning har varit anordnad i Söderåkra för kyrkokören därstädes samt för närgränsande kyrkokörer. Planerad kurs i Värnamo har måst uppskjutas till kommande år.

Bidrag har utanordnats för främjande av kyrkosångsverksamheten i stiftet.

Blådinge den 21 december 1946.

Gunnar Johansson,
sekr.

Skara stiftskrets. Kyrkosångens Vänner i Skara stift hade årsmöte i Skara den 11 mars. Räkenskaperna, som balanserade på kr. 5.653:70 och utvisade en behållning på kr. 3.747:42, godkändes. Stiftskollekten hade under året ökat betydligt och utgjorde kr. 2.151:08 kr. Under året ha hållits s. k. Kontraktsdagar för präster och organister med övningar i liturgisk sång, koralsång och orgelspel. De ha anordnats av K. S. V. och Organistföreningen gemensamt samt vederbörande kontraktsprost och varit ganska talrikt besökta i de flesta kontrakt. — En Kyrkosångsdag för hela stiftet hölls i Skövde i maj månad, varvid K. S. V.-kören medverkade och vid avslutningsgudstjänsten utförde Albert Runbäcks Mässa. Rektor Ingvar Sahlin höll vid detta tillfälle föredrag om Kyrkomusiken som en förkunnelse. — Vid Kyrkliga Mötet i Falköping den 25—26 juni medverkade K. S. V. vid inledningsgudstjänsten och gav andra dagen en musikstund i Falköpings kyrka med följande program:

1. O Herre Gud, oss nådig var J. S. Bach
2. Sommarpsalm W. Ahlén
3. Som vällukt går av blomstrens ring A. Runbäck
4. Mässa: Kyrie, Gloria, Sanctus, Agnus Dei .. A. Runbäck

Predikan hölls av kyrkoherde Titus Lawenius. Till sist högtidlig aftonbön enligt Mässboken II. — I övrigt har K. S. V. verkat kretsvis och hållit ett flertal sånggudstjänster och koralaftnar i olika delar av stiftet. 2:dra söndagen i Advent hölls en gemensam musikgudstjänst i Stenstorps kyrka, då Widéens Requiem utfördes. — Styrelsen har utgjorts av samma personer som föregående år, nämligen kyrkoherde Sam. Melin, ordf., kyrkoherde G. Nordquist, v. ordf., kommi-

nister E. H. Cederbom, sekr. och 1. dirigent, kyrkoherde N. Rosander, 2. dirigent, komminister C. Th. Ekelöf, kassaförvaltare, och fru Anna Fredin.

Torbjörntorp den 27 dec. 1946.

Erik H. Cederbom.

Stockholms stiftskrets. Den 7 januari hölls musikgudstjänst i Adolf Fredriks kyrka, varvid dess kör under sin kantors, musikdirektör Folke Brundin, ledning framförde kompositioner av H. Schütz, Ch. Bernhard och A. Runbäck. Solist var Elisabeth Murgård. David Murgård skötte orgeln och spelade verk av Bach och J. G. Walther. Diakonissanstaltens föreståndare, pastor Danell förrättade aftonbön.

En stor dag i kretsens historia blev den 12 juni, då årsmötet hölls. Detta var förlagt till Drottningholm, och förspelet till detsamma bestod av en angenäm utfärd i buss till Svartsjölandets vackra kyrkor, som demonstrerades av komminister R. Stenberg. Utflykten slutade med musikstund i Drottningholms slottskapell. I samband med supé i Drottningholms värdshus hölls årsmötet. Vid detta valdes till styrelse musikdirektör W. Ahlén, ordf., komminister T. Wikmark, v. ordf., kyrkoadjunkt K. E. Fridblom, sekr., musikdirektör D. Wikander, v. sekr., doktor E. Erici, kassaförvaltare. Till ledamöter utan särskild funktion valdes musikdirektör C.-O. Othzén och komminister R. Stenberg. Ordföranden tackade avgående kassaförvaltaren, notarien C. Anderson, för det arbete, han nedlagt i kretsen.

Full och tacksam ansvarsfrihet beviljades den avgående styrelsen. Till representant i K. S. V:s Centralkommitté valdes komminister T. Wikmark.

Vid detta årsmöte invaldes tolv nya medlemmar i knetsen. Ordföranden hälsade dem välkomna.

A. Schweitzer har ett särskilt rum i Stockholmskretsens hjärta, då vid varje lördagskonsert i Jacobs kyrka offer upptages till hans mission. Den 12 dec. höll friherrinnan Greta Lagerfeldt, som i vårt land står för insamlingen åt Schweitzer, ett föredrag om den store läkaren och tänkaren i S:t Jacobs kyrksal. Före detta föredrag var en musikgudstjänst anordnad i Jacobs kyrka, då för första gången i Stockholm Hugo Distlers adventsmusik uppfördes. Även verk av G. Berg och A. Rumbäck utfördes. Medverkande voro S:t Jacobs kyrkokör under ledning av kantor Sven Alin, musikdirektör Waldemar Ahlén, som skötte orgeln, samt komminister Gustav Buneus, som tjänstgjorde som recitator och liturg.

Stockholm den 31 december 1946.

Karl Erik Fridblom,
sekr.

Linköpings stiftskrets. Föreningen har under året anordnat följande sånggudstjänster:

- den 25/ i Sya kyrka,
- den 8/9 i Kristbergs kyrka,
- den 3/12 i Vist kommunalsal och kyrka (koral- och orgelfahton),
- den 4/12 i Frödinge (koral- och orgelfahton).

Medverkande ha varit K. S. V:s manskör samt kyrkoherden, teol. d.r. H. Sandahl och musikdirektör Hans Larsson.

I samverkan med stiftsföreningen av SAOK samt Östergötlands läns-

förbund av SAF och med ekonomiskt stöd från SAF:s Alice Tegnérfond anordnades den 29 och 30 september kyrko- och skolsångsdagar i Vårdnäs Hembygdsgård. Som kursledare fungerade kyrkoherde Lennart Fridén, musikdirektörerna Harald Cedervall och Hans Larsson samt folkskolläraren Gunnar Gustavsson, Lindesberg. Intresset för kursen var stort och c:a 150 präster och lärare deltog.

Till två deltagare i Laurentius Petri-sällskapets årskonvent i Söderköping 30/7—4/8 1946 har stipendium utgått med 50 resp. 25 kronor.

Styrelsen har under året haft följande sammansättning:

H. H. Biskopen Tor Andrae, ordf., kyrkoherde H. Sandahl, vice ordf. och sånganförare samt ombud i Centralkommittén, kantor H. Novik, sekreterare och kassör, komminister O. Agrell, ledare för liturgisk sång, samt kontraktsprosten A. Nordin, kantor A. Graneson och musikdirektör H. Larsson.

Sturefors den 31 december 1946.

A styrelsens vägnar:

Henning Novik,
sekr.

Lunds stiftskrets. K. S. V. inom Lunds stift har under det gångna året hållit sedvanliga styrelsesammanträden och årsmöte. På grund av olika omständigheter har en planerad instruktionskurs i mässmusiken måst uppskjutas till innevarande termin.

Lund den 2 januari 1947.

Josef Hedar.

Vallentunaboken.

Liber ecclesiae Vallentunensis. Utgiven av Toni Schmid. Stockholm 1945. Wahlström & Widstrand (i distr.). Pris 40:— kr.

Annus incarnationis Domini MCXCVIII. Anteckningen återfinnes i Vallentunabokens påsktabell (fol. 31 verso). Den torde beteckna just det år då denna del av boken skrevs. Påsktabellen tillhör kalendariet i ett Vallentuna kyrka i Uppland fordom tillhörigt missale, av vilket numera tyvärr blott obetydliga fragment återstå. Ett 750 år gammalt kalendarium och missale. Egentligen borde detta icke vara så enastående. Varje kyrka hade ju då sitt missale. Det torde betyda att i Sverige vid den tiden existerade åtminstone ett tusental missalen. Av all denna härlighet finnes nu endast fragment bevarade. Det vittnar om hur grundligt tiden i förbund med det reformatoriska nitet lyckats i sitt förstörelsearbete.

Vallentunaboken består i sitt nuvarande skick av ett 30-tal blad. De åtta sista äro fragment av kyrkans gamla missale. De tidigare bladen utgöras av tillfälligt sammanförda handlingar från äldre och nyare tid: förteckningar över kyrkans gods, dombrev, ett testamente, ett par avlatsbrev, det äldsta från 1461, m. m. Det första bladet är av ett särskilt intresse. Dess mycket svårt skadade rectosida innehåller en samling för växelläsning avsedda böner (s. k. preces). Versosidan som icke är lika illa åtgången, återger stycken av Olovsmässan, enligt utgivarinnan skrivna på 1200-talet och sålunda något yngre än de andra missalefragmenten. Dessa senare, skrivna på pergament omkr. 1198, börja på fol. 24 r. med ett brottstycke ur evangeliet på 1 sönd. i advent och visar att ärkestiftet då, liksom vår kyrka än i dag, i motsats till Rom hade intåget i Jerusalem (Matt. 21). Därefter följer 2. söndagen i advent samt onsdagen, fredagen och lördagen i adventskvatembern. I den senare avbrytes fragmentet. Lördagen är emellertid ofullständig även på ett annat sätt. Mellan fol. 26 och fol. 27 är nämligen en lucka om 1 blad. Med fol. 28 följer ett fragment av mässans kanon fr. o. m. bönen *Orate pro me fratres* (de första orden på sidan utgöras väl av slutet av bönen *Veni sanctificator*) t. o. m. *Accipite et bibite ex hoc omnes* ur verba institutionis.

De återstående bladen omfatta månaderna mars—december av kalendariet jämte den förut omtalade påsktabellen. Det sista bladet (fol. 32) innehåller större delen av prästens *preparatio ad*

missam med bl. a. böner vid påklädandet av de olika liturgiska plaggen.

Sådant missalefragmentet nu föreligger är det ingen tvekan om att dess intressantaste del utgöres av kalendariebladen. Det är också dessa som väl hittills nästan uteslutande uppmärksammats av forskningen. Kalendariet har tidigare utgivits av Janse (*Kalendarium Vallentunense*, Stockholm 1907). Natanael Beckman företog med anledning av denna upplaga en undersökning av påsktabellen, varigenom han anser sig ha bevisat att kalendariet verkligen måste ha blivit skrivet just 1198 (*Kyrkohistorisk Årsskrift* 1912). Lindhagen ägnade en studie åt »Vallentuna-kalendariets helgonlängd» (i *Nord. Tidskr. för Bok- och Biblioteksväsen* 1922). Att ingå på de många frågor som denna namnlängd väcker (tillkommen i de lyckliga dagarna, innan Kungl. Vetenskapsakademien fått uteslutande privilegium på almanackans tryckning och kalendern nedsjunkit att bliva en ordning för svenska folkets namnsdagskalas) förbjuder givetvis utrymmet.

De egentliga missalefragmenten äro av alltför obetydlig omfattning för att vara till större tjänst ur liturghistorisk synpunkt. Dock torde kanonfragmentet för en kommande utforskare av mässkanons historia i Sverige icke komma att sakna intresse. Men den dagen är nog avlägsen. Även bönerna vid mässkrudens påtagande torde vara värda en närmare undersökning.

Utgivandet är mönstergillt. Hela handskriften är återgiven dels i facsimile, dels i modern translitterering. Det förtjänar kanske att påpekas att här föreligger en ypperlig skola för självstudier i paleografi. Boken inledes med en utförlig historisk och beskrivande orientering. Den lycklige ägaren av detta förnämliga verk kan icke vara doktor Schmid nog tacksam.

Knut Peters.

Ny kyrkomusik.

På Viktor Norbergs förlag, Västerås, har utkommit en lång rad körkompositioner. Främst i raden, både kvalitativt och kvantitativt, står denna gång Daniel Olson. Det är två koralmotetter för bl. kör a cappella, »Mänska, vill du se Guds rike» (Sv. ps. 141:5) för Mikaelidagen eller Domssöndagen och »Ära ske Gud uppå sin tron» (Sv. ps. 269:4) för Hel. Trefaldighetsdagen, »Frukta icke» (Luk. 12:32) en hymn på Allhelgonadagen, också för bl. kör a cappella samt några tonsättningar för manskör, »Tanke som fåfängt spanar» (Sv. ps. 264), »Den signade dag» (Sv. ps. 424) och »Jag går mot döden» (Sv. ps. 549).

Särskilt koralmotetterna måste hälsas med glädje. Det är mycket användbara ting och präglade av ett moget mästerskap i stämföring och musikalisk fantasi. Behovet av manskörsättningar kan kanske diskuteras, men där kyrklig manskör finnes fyller de givet en uppgift. Vers 2 på ps. 549 satt i dur har anm. svårt att förlika sig med. Det verkar sång utan förtecken på mer än ett vis. Melodien förlorar så mycket av sin inneboende kraft och verkar flack på det sättet.

Ett mera obekant namn är Torsten Nilsson. Han framträder med en tonsättning av Sv. ps. 104, »Nu kommen är vår påskafröjd». Det är en koralkantat för bl. kör, damkör, unison manskör och unison damkör. Utan att äga någon direkt profil har dock hans verk ett visst intresse. Framtiden får väl utvisa om han kan bryta sig ut ur raden av medelmåttor.

Till de medelmåttiga tingen måste man räkna en »Motett» av Hugo Berggren. Den glider tämligen spårlöst förbi.

Viktor Norberg har vidare tryckt några Bach-koraler, »När allt omkring mig vilar», »Giv att ditt ord oss lyser så» (ur kantaten »Bleib bei uns» och »Nu kommer när och fjärran», den senare i arr. för manskör (av vem?). Det förstnämnda bladet har på baksidan en liten koral av Vald. Söderholm, »När får jag se dig». Det är en rent homofon sats, enkel och okonstlad. Denna anordning kommer en att tänka på grammofonskivor där berömda kompositioner får en mera obetydlig i sällskap på baksidan. Man får den på köpet. — Och att skaffa Bachs musik kan man ju inte annat än tillråda.

Gunnar Tyrestams bidrag är denna gång en koral till text ur

»Himlaspelet», »Det nalkas en natt» och »Jag vill tacka dig, o Herre». Båda komp. är goda exponenter för Tyrestams personliga stil. Psalmen har en sällsynt fin ton över sig.

»Sex lätta körsånger för gudstjänstbruk» heter ett litet häfte av A. G. Joelsson. Det är arr. av »Nu kommer när och fjärran», »Jag vet en port som öppen står», »Blott en dag ett ögonblick i sänder», »Så tag nu mina händer», »Få vi mötas bortom floden» och »I himmelen, i himmelen» (på dalamelodien) som synes en något brokig samling. Utan att förringa arr. som sådana frågar man sig dock: Är detta nödvändigt?

Slutligen har Viktor Norberg också nytryckt några förbachska mästare. Det är »Stå upp» av Joh. Walther, »Nu love Gud med sångers ljud» av H. Schütz samt »Maria sig till templet går» av Joh. Eccard. Mycket tacknämligt att få dessa pärlor så lätt tillgängliga.

Nordiska Musikförlaget står som vanligt för en lång rad utgåvor av både nytt och gammalt. »En liten aftonkantat» för bl. kör och soli med orgelackompanjemang av Daniel Olson lyser med en stilla glans som inte kan förbigås. Texten är Sv. ps. 433 och varje vers interfolieras med psaltarrecitativ. Kantaten hör till D. Olsons bättre arbeten.

Av Gottfrid Berg föreligger »Jag vill tacka Herren» (Ps. 9:2—3) och »Mig gånge efter Herrens vilja» (Sv. ps. 299:7—8) båda för bl. kör a cappella. Båda är habila ting i tonsättarens välkända stil.

Albert Runbäcks gudstjänstmusik fröjdar man sig åt varje gång man gör bekantskap med den. Hans sista är en »Missa brevis för advents- och jultiden» samt »Gloria» för trest. bl. kör. Man behöver inte riskera några missgrepp från det hållet. Bara rekommendera till användning. Både på grund av sin lättillgänglighet och musikaliska halt. Han har också skrivit orgelsatsen till två medeltida melodier, »Evige konung» och »Hell Jerusalem» med Arthur Adells verkligt sköna texter. Den sistnämnde står också för utgivningen. F. ö. — finns det någon hymn som äger en mer strålande kraft än »Hell Jerusalem»? Har man upplevt den en gång glömmar man den aldrig.

Nordiska Musikförlaget har också tryckt David Wikanders »Gud är vår tillflykt» (Ps. 46) för manskör och barytonsolo. Den är byggd på åttonde psalmtönen. Det är faktiskt synd att denna präktiga musik är skriven för manskör. För kan man verkligen få dessa att ge sig i kast med sådana uppgifter. Anm. är pessimistisk. Men

har kanske fel. Det är emellertid synnerligen glädjande att det finns sådant som man verkligen kan rekommendera för de manskörer som söker god kyrkomusik.

Högmässans introitus är ett verkligt problem i Sveriges kyrka. Som ett bidrag till diskussionen och som sådant synnerligen värdefullt och välkommet får man väl betrakta Albert Runbäckes tonsättningar av evangeliebokens introitustexter. De är satta för flerstämig kör a cappella och R:s namn borgar ju för fullödig konst i alla hänseenden. Men — frågan är ju livligt diskuterad — är det lämpligt att med hänsyn till stadfäst material som anbefallts till bruk just nu komma med sådana här saker? Något förbud att använda annat finns väl inte, men »var och en sin introitus» är kanske litet mindre önskvärd. Konsekvenserna är inte precis överskådliga. — När man ser dessa saker inställer sig dock osökt tanken — tänk om vi redan haft dem som alternativ i mässboken! Det hade varit en stor vinst och en lycklig utväg i åtskilliga fall.

Vill man emellertid, som också föreslagits, använda dessa kompositioner som »vanliga» körsånger i högmässan kommer ju saken i ett annat läge. Musikaliskt sett är det ju körmusik som inte nog kan rekommenderas. Är ju dessutom en lämplig inkörspart i gregorianik både för kör och församling.

På Nordiska Musikförlaget märkes vidare två habila sättningar av Karl-Erik Svedlund, »En stjärna gick på himlen fram» och »Var är den vän som överallt jag söker», båda på koralmelodien. Likaså en mycket brukbar sättning av John Morén, »Dig kläd i helighetens skrud» (Sv. ps. 57:3).

Slutligen finnes också några gamla mästare tillgängliga på samma förlag. Det är »Lyssna Herre till min bön» av Heinrich Schütz, »Säll är den man» (På Kyndelsmässodagen) av Bart. Helder († 1635), »Din sol går bort» av Melchior Vulpinus samt »Liksom lammet som till slaktning ledes» av Ludovici (Grossida) Viadana. Alla är självskrivna i körbiblioteket.

På Sveriges Körförbunds Förlag, Stockholm, har utkommit några arr. av K.-E. Svedlund, vilka tillsammans med en liten hymn av Thure V. Olsson får bilda avslutningen på denna lilla körmusik-exposé. Arr. är »Helige Fader kom och var oss nära» (Sv. ps. 28), »Så älskade Gud världen» (Sv. ps. 31), »I världen är jag blott en gäst» (Sv. ps. 559) och »Herren sig i nåd förklarar» (Sv. ps. 168). De är välklingande och sångbara och visa gott handlag med uttrycksmedlen. Till »Helige Fader» har han tyvärr använt Integer

vite-melodien. Men för dem som sakna mel. i koralboken är väl arrangemanget välkommet.

»I stilla fastlagstider» är en trestämmig a cappellasak som i sin något meditativa ton helt visst har sitt berättigande i fastetidens körrepertoar.

Orgelmusiken representeras denna gång främst av Waldemar Söderholm. En Toccata i a-moll för orgel föreligger på Carl Gehrman's musikförlag, Stockholm.

Här måste genast sägas ifrån att det är en övermåttan härlig komposition Söderholm skänkt oss. Här finns i rikt mått sådant som är ganska sällsynt i modern orgelmusik, nämligen temperament och spelglädje. Här går de gamla mästarnas friska musicerande igen i nutida gestalt. Redan uppslaget kommer en att lystra. I breda drag och med löpningar som gnistra av vitalitet växer introduktionen fram och skapar en musikalisk spänning som är ganska enastående. Efter denna strålande spelöppning följer en fugerad sats byggd på ett tema, som omedelbart fångslar med sin knapphet och intensitet och som rymmer de bästa möjligheter för ett kontrapunktiskt arbete. Söderholm tar också väl vara på sitt goda uppslag. Det är en flödande fantasi i denna fuga. Temat varierar på flera sätt och ger ständigt nya aspekter. Efter en mycket intressant trångföring med ett friskt tvärstånd (f. ö. fullt logiskt) som extra krydda avslutas toccatan i samma mustigt fantiserande stil som inledningen.

Frågan är om inte Söderholm här givit oss det allra bästa av sin konst. Ändå har man en känsla av att ännu mycket mera kan frigöras i den musik han skapar. Har man tidigare väntat sig mycket från detta håll, så gör man det inte mindre hädanefter. — Toccatans svårighetsgrad står nästan i paritet med lönen för mödan och det vill inte säga litet!

Torsten Sörensson är känd från några bidrag i Runbäck-Ahléns postludiesamling. Han har återkommit med ett större verk, »Lova vill jag Herren, Herran», variationer över sv. kor. 5. Det finns utgivet på Viktor Norbergs förlag.

Variationerna uppvisa en frisk och frejdig kontrapunkt, som visserligen vandra beprövade vägar, men som fångslar med ett påtagligt temperament. En viss torrhet präglar vissa avsnitt, t. ex. den fjärde variationen (det är inte allom givet att kunna blåsa liv i sträng polyfoni) men det har man glömt när den sjätte variationen sätter in sitt friska musicerande. Man skulle vilja se mera från detta håll för att få en än klarare uppfattning av komponisten.

Daniel Olsons senaste bidrag till orgelmusiken är ett häfte betitlat »Våra nattvardspsalmer». Det innehåller koralbearbetningar över koralerna 187 t. o. m. 202. Kompositionerna är avsedda att användas som stilla musik vid nattvardsgudstjänster särskilt under distributionen. Det är typisk nyttomusik av bästa märke. Psalm-sjungandet under nattv.utdelningen kan, särskilt vid stora sådana, bli en smula enformigt och orgeln får något av koralmangel över sig. Att få lämplig musik som omväxling kan ha sina sidor, men här är ett häfte som på det varmaste kan rekommenderas i dessa fall.

Carl Gehrmans förlag står för utgivningen.

En sak man länge varit nyfiken på är G. Tyrestam som orgelkompositör. Nu föreligger även en större orgelkomposition av honom, ett Preludium och Fuga i E-dur. Utg. på Victor Norbergs förlag. — Intrycket är litet blandat. Hans kunnighet förnekar sig inte, men man kan inte komma från en viss konstruktiv prägel i ifrågakvarnande verk. Man saknar ett mera flödande musicerande.

Preludiet är byggt på ett tvåstämmigt tema som genast fångslar med en typisk Tyrestamsk intensitet i spänningen och Fugan har ett ganska originellt och välfunnet tema. Det hela har dock mera av spekulation än levande musik. Det är ett typiskt »intressant» verk. Men Tyrestam är en av de mest markanta profilerna i modern kyrkomusik och man väntar med spänning på nästa orgelverk av hans hand.

G. A.

Recensionier.

Dick Helander: Svensk psalm-historia. Diakonistypelsen. 6: 50.

En ny handbok i svensk psalm-historia är ett välkommet tillskott till den icke alltför rikliga svenska hymnologiska litteraturen. Prof. Helander har lyckats ge en koncis och ändå

ganska utförlig översikt av den svenska psalmbokens skiftande historia. Särskilt värdefulla är utblickarna över medeltidens psalmdiktning och över adertonhundratalets arbete med psalmboksrevisionen. Som helhet betraktad är boken en förträfflig handbok för t. ex. teologie studerande och ett gott

hjälpmedel i det kyrkliga studiearbetet. Den utförliga litteraturförteckningen är slutligen en tillgång!

Gustaf Törnvall: Själavård förr och nu. Diakonistyrelsen. 6:50.

Dr Törnvall gör i sin bok »Själavård förr och nu» ett försök att teckna själavårdens motivhistoria. Förf. betonar själv, att hans framställning icke gör anspråk på vare sig fullständighet eller vetenskaplighet. På bokens 250 sidor får han emellertid med en hel del av intresse. Värdefull är den fylliga analysen av Nohrborg och synpunkterna på den schartauska själavårdstraditionen. Däremot ter sig det avslutande kapitlet om erfarenheter av nutida själavård ganska efemärt. Som en allmän synpunkt bör framhållas, att det nog hade varit fördelaktigt, om den historiska framställningen beskurits till förmån för de mera principiella synpunkterna. Nu ges sådana mera tillfälligt — t. ex. ifråga om dopet som själavårdsmotiv — medan t. ex. den viktiga frågan om ämbete och själavård flyktigt tangeras. Man torde ha rätt att betrakta denna

bok mera som en förstudie och materialsamling för ett kommande arbete av dr Törnvall, där de principiella och praktiska själavårdsfrågorna tagas upp till mera systematisk behandling.

A. x. Malmberg (utg.): Aftonsångs-postilla. II. årg. Diakonistyrelsen. 9:50.

Aftonsångspostillan rymmer, liksom sin föregångare Epistelpostillan, mycket av god och uppbygglig förkunelse. Den kan sägas vara en representativ exponent för genomsnittlig svensk förkunnelse i vår tid. Därmed är givetvis icke sagt, att icke många av predikningarna ligga högt över genomsnittsnivån. Utan att misskreditera någon av bidragsgivarna må det vara tillåtet att främst peka på hovpredikanten Rexius' och kyrkoherden Stoltz' bidrag och vidare nämna namnen Lundström, Benktsson, Hartman, Hector och Nivenius.

Gåvorna äro mångahanda. Men Anden är en och densamme.

Pehr Edwall.

UNIVERSITETSBIBLIOTEK
LUND

2 APR 1947

LH

RÖSTEN

DESS SKOLNING OCH VÅRD

av **KNUT VIKROT**

Lär. i talteknik o. liturg. läsn.
vid Lunds univ.

Förord av hovsångaren **JOEL BERGLUND**

“Knut Vikrots arbete bär vittne om ett kunnande, en pedagogisk talang och en erfarenhet som imponera. Sedda mot ljuset av den sunda uppfattningen i hans pedagogik te sig många hittills praktiserade metoder ohjälpligt distanserade. Helt säkert kommer Knut Vikrot med detta arbete nu att uppmärksammas som en av de främsta och vederhäftigaste sångpedagogiska experterna i vårt land.“

Musikdir. Jan Pontén i Sv. Gudstjänstliv

“Man får ett välgörande tillförlitligt intryck av hans undervisning.“
Curt Berg i Dagens Nyheter

“Jag vill åt alla intresserade livligt anbefalla Knut Vikrots bok. Den är grundlig, saklig och självständig till innehållet samt klar och ledig i formen.

Hilma Henningsson i Tale og Stemme

Andra upplagan

6:50

ORGELKONST

HANDBOK I ORGELKÄNNEDOM

av **CARL E. ROSENQUIST**

“Ett ovanligt vederhäftigt, noggrant och omsorgsfullt, intresseväckande och tidsenligt arbete som med fullaste förtroende kan rekommenderas alla dem som vilja inhämta kunskaper om orgelbyggeriets mål och medel.“

Domkyrkoorganisten H. Weman, Uppsala

4:75

C. W. K. GLEERUPS FÖRLAG, LUND

HELIG SÅNG

72 hymner för 2-stämmig
barn- och ungdomskör

Under medverkan av *F. Sandberg*
och *D. Murgård* utgiven av
HUGO BLENNOW

2:—

GLEERUPS FÖRLAG, Lund

OLOF HAMMARBERG

ORGELBYGGARE

NYA VARVET

Tel. Göteborg 29 12 60

Tillverkar kyrkoorglar.
Utför alla i yrket förekommande arbeten.
Innehar mästarbrev.

E. A. Setterquist & Son Eftr.

ÖREBRO

Sveriges äldsta fabrik
för kyrkoorglar

Tel. fab. 10134. Bost. 18607

J. S. BACH

ORGELVERK

12 band redigerade av
Marcel Dupré

Pris per band kr. 11:—

G. F. HÄNDEL

16 ORGEL- KONSERTER

3 band redigerade av
Marcel Dupré

Pris per band kr. 11:—

Regeringsg. 35 - Stockholm - Tel. 231115

H. LINDEGREN

Medlem av SVENSKA ORGELBYGGARES FÖRENING.

Tillverkar piporglar,
som utmärka sig för största hållbarhet
samt god »orgelmässig» ton.
Mångårig erfarenhet.

ORGELBYGGARE GÖTEBORG

Postadress:

KOMMENDÖRSGATAN 12

Telefoner:

BOSTADEN 14 26 38

FABRIKEN 14 93 38

A. MAGNUSSENS ORGELBYGGERI

GÖTEBORG

Telefoner:

15 12 79, 16 59 29

•

SVENSKT

KVALITETSARBETE

PIPORGLAR

enligt klassiska principer och tillförlitliga konstruktioner med ka-
raktäristisk och ekonomisk disposition och konstnärlig intonation.

Ombyggnader och restaureringar av äldre verk samt anlägg-
ningar för elektrisk bältdrift utföres.

Dispositioner och kostnadsförslag på begäran.